

<https://doi.org/10.28925/2412-2491.2024.238>

УДК 811.112'25

ВІДТВОРЕННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ КОНСТРУКЦІЙ З НАЦІОНАЛЬНИМ КОМПОНЕНТОМ У РІЗНИХ ВІДЕОЖАНРАХ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Луценко Р. І.

Київський національний лінгвістичний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-5435-2050>

roman.lutsenko@knlu.edu.ua

This work is licensed under the Creative Commons Attribution 4.0 International License. To view a copy of this license, visit <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/> or send a letter to Creative Commons, PO Box 1866, Mountain View, CA 94042, USA.

У пошуку політичної інформації мультимедійні матеріали відіграють важливу роль у декодуванні образу мовця. Використання мультимодальності може підвищити ефективність відеоматеріалу, оскільки залучає різні органи чуття і уможливорює для глядачів більш глибоке занурення у текст, а також допомагає відрізнити певний жанр відео від інших і забезпечити унікальний та впізнаваний стиль, який аудиторія може асоціювати з цим жанром. У цьому дослідженні розглядається питання, чи можуть мультимодальні конструкції англійської мови бути відтворені українською мовою без значних втрат сенсу. Ми розглядаємо це питання на прикладі різноманітних політичних текстів, що представляють різні відеожанри, такі як інтерв'ю, політичне шоу та політичні дебати англійською мовою. Ми виявили, що стратегія перекладу текстів політичного дискурсу в різних відеожанрах допомагає відтворити мультимодальні конструкції з англійської мови на українську для забезпечення ефективної комунікації.

Ключові слова: мультимодальність, національний компонент, політичний дискурс, еквівалентність, адекватність, комунікація

Lutsenko R.I. Reproduction of Multimodal Constructions with a National Component in Various Video Genres of Modern Political Discourse.

In searching for political information, multimedia material is extremely significant. The use of multimodality can enhance the effectiveness of a video by engaging multiple senses and creating a more immersive experience for viewers. It can also help to differentiate a particular genre of video from others and provide a unique and recognizable style that audiences can associate with that genre. The scope of the following study encompasses the question whether the multimodal constructions of the English language can be rendered into the Ukrainian language with severe meaning loss. We address this question using a variety of political texts representing various video genres, such as interview, political show and political debates in English. We find that the strategy for rendering texts of political discourse in different video genres depends on the ability to use appropriate

rendering strategy which helps to convey multimodal constructions from English into Ukrainian to ensure effective communication.

Key words: *multimodality, national component, political discourse, equivalence, adequacy, communication*

Вступ. Вважається, що переклад – це репрезентація друкованої продукції (Bastin, 2007), але перекладачі повинні серйозно ставитися до мультимодальної природи мовлення, як усного, так і письмового. Переклад – це процес відтворення тексту з однієї мови на іншу зі збереженням оригінального змісту та наміру. Мультимодальність, відповідно, означає використання декількох способів комунікації, таких як мова, візуальні образи та звук, для передачі змісту (Catford, 1965).

Політичні дискусійні відео не лише передають інформацію, але й викликають емоції та формують ставлення мовця до ситуації. Рендеринг і мультимодальність можуть допомогти досягти цього, використовуючи мову, візуальні образи і звук для створення переконливого наративу, який резонує з аудиторією.

Вивчення рендерингу мультимодальних конструкцій з національними компонентами в різних відеожанрах є міждисциплінарною сферою, що перетинається з такими галузями, як лінгвістика, комунікативні студії та медіадослідження. Поняття рендерингу означає процес адаптації однієї форми комунікації в іншу зі збереженням її сутності, еквівалентності та адекватності, що є критично важливим у політичному дискурсі (Chesterman, 1997). У цій статті ми розглянемо останні дослідницькі тенденції щодо відтворення мультимодальних конструкцій з національним компонентом у різних відеожанрах політичного дискурсу, а також внесок провідних фахівців у цій галузі.

Критичний огляд літератури, концептуальних рамок, гіпотез. Дисципліна адаптаційних студій пройшла довгий шлях від своїх академічних витоків у вивченні роману-фільму. З часу фундаментального дослідження «Романи в кіно» Джорджа Блустона (1957) (Bluestone 1957), яке часто вважають відправною точкою сучасних англо-американських адаптаційних студій, дослідники адаптації (Aixela, 1996) розширили сферу своєї діяльності до широкого кола медіа, виходячи за рамки традиційних екранізацій та адаптацій романів. Вони досліджують драматичні фільми, а також романи інших жанрів, відеоігри та адаптації мультфільмів, телевізійні серіали, оперу, тематичні парки, атракціони під час свят і багато іншого (Bastin, 2007).

Інші дослідники включали дослідження медіафраншиз як залежних від адаптації. У рамках переосмислення питання адаптації науковці (Zwart, 1989) розширили рамки дискурсу, щоб привернути увагу до аспектів, які спочатку не були в центрі уваги дослідників явища адаптації і вдавалися суто до порівняльного текстового аналізу, апелюючи до питання інтертекстуальності і культурної й ідеологічної ангажованості адаптованих текстів. Поняття адаптації в перекладознавстві викликає багато суперечок і критики.

Через поширену думку про те, що адаптація взагалі не є перекладом, її часто розглядають як одне з адекватних рішень розв'язання різних перекладацьких проблем. Крім того, концепція, згідно з якою всі перекладачі беруть участь у процесі адаптації, свідомо чи ні, імпліцитно виражає те, що переклад завжди страждає від того, що Л. Венуті називає «одомашненням» (Venuti, 1995).

Під адаптацією мається на увазі сукупність перекладацьких процедур, які призводять до створення тексту, який зазвичай не сприймається як переклад, але який вважається репрезентативним для вихідного тексту (Venuti, 1995). У світлі цього термін «адаптація» охоплює низку інших понять, зокрема привласнення, одомашнення, імітацію та переробку.

Можна стверджувати, що поняття адаптації вимагає визнання оригінального тексту неадаптованим; як наслідок, адаптація залежить від поняття концептів, які розглядаються як форма адаптації, що передбачає переписування тексту з метою збереження еквівалентності між вихідним і цільовим текстами, водночас адаптуючи текст для нової аудиторії. Деякі перекладознавці (Vlakhov & Florin, 1993) скептично ставляться до адаптації, вважаючи її формою спотворення, вигадки або цензури. Однак вони визнають її існування, обговорюючи пов'язані з нею суперечливі концепції (Pedersen, 2011). Чітке визначення терміну надається рідко. Бастін (Bastin, 1998) дає широке визначення адаптації тексту, що використовується в освіті та навчальних посібниках, але це поняття залишається частиною неточної термінології, якою користуються перекладознавці. У наш час перекладач розглядає адаптацію як єдину категорію втручання, розрізняючи навмисне втручання (Bastin, 2007) і відхилення від буквального перекладу. Що стосується специфічного контексту перекладу політичних текстів, можна припустити, що адаптація являє собою одну з низки потенційних перекладацьких стратегій.

Віне і Дарбельне (Vinay & Darbelnet 1958, 30-42) перераховують сім прийомів перекладу, які класифікують за ступенем складності та поділяють на дві основні групи: **прямі або орієнтовані на джерело** (запозичення, калькування, дослівний переклад) та **непрямі або орієнтовані на ціль** (запозичення, калькування, дослівний переклад, транспозиція, модуляція, еквівалентність, адаптація) (Vinay & Darbelnet 1958, 38). Усі вищезгадані прийоми, на думку дослідників, можна розрізнити на трьох мовних рівнях: **лексика, морфосинтаксичні структури та семантика** (Vinay & Darbelnet 1958, 32).

Незадоволені глибиною відомих моделей Кетфорда (1965) та Віне і Дарбельне (1958), перекладознавці у 1980-х і 1990-х роках створили більш широкі універсальні типології (наприклад, Chesterman 1997; Zwart 1989).

Хоча модель Віне і Дарбельне є всеосяжною та детальною, вона може не повністю враховувати специфічні нюанси перекладацького виклику, а саме національно упереджену лексику. Крім того, здається, що у перекладацьких розвідках недостатньо уваги приділено паратексту, який охоплює виноски та примітки перекладача, що надають додаткову інформацію та контекст. Ці елементи могли б бути цінними для більш комплексного аналізу перекладу.

Тим не менш, зусилля Цварт (1989), спрямовані на створення повної, науково обґрунтованої, суто описової моделі адаптації з конкретними критеріями, були спрямовані на встановлення нових стандартів класифікації перекладацьких зсувів.

Прагматична група категорій в адаптації є найбільш обширною. Вона охоплює широкий спектр тем, включаючи культурні фільтри, експліцитність, зв'язність, міжособистісні стосунки, видимість перекладача, структуру тексту тощо. Ці категорії пов'язані між собою тим, що вони покладаються на відбір інформації в мові перекладу, який керується розумінням перекладачем цільової аудиторії перекладу (*ibid.*, 107).

Згідно з Честерманом (1997), прагматичні прийоми часто містять синтаксичні та/або семантичні зміни. Іншими словами, прагматичні зміни відбуваються тоді, коли існує висока ймовірність того, що окреме соціокультурне середовище та нова читацька аудиторія вплинули на те, як змінюється мова оригіналу. Переклад «will» з англійської на «воля» в українській мові є відображенням семантичних і прагматичних змін у перекладі. Лексеми «кава» та «чай» в українській мові не є синонімами,

проте їх можна вважати «культурними синонімами» (або «функціональними замінниками»).

Відповідно до універсальної класифікації Віне і Дарбельне, більш спеціалізовані типології зазвичай поділяють методи перекладу на два основні типи. Віне і Дарбельне запропонували пряму та зворотню моделі перекладацького процесу, які Аїксела (1996) розширив до двох основних протилежних груп: збереження і заміщення. Педерсен (Pedersen, 2011) розрізняє процеси, орієнтовані на джерело та на ціль, тоді як Влахов і Флорін (1993) розрізняють **транскрипцію/транслітерацію та власне переклад**.

Методологія дослідження. Методологія дослідження сформована за допомогою загальних та спеціальних дослідницьких стратегій. Серед них: індукція, дедукція, аналіз, синтез, аналогія і контраст та спеціальні методи, серед яких класифікація, семіотичний аналіз, герменевтико-інтерпретаційний аналіз, лінгвокультурологічний аналіз.

Шляхом *індукції та дедукції* здійснено виокремлення необхідної фактологічної інформації, комплекс взаємопов'язаних методів дослідження, що характеризують протилежні направленості процесу пізнання від конкретного до загального (індукція) та від загального до конкретного (дедукція). У контексті цілісності політичного тексту як дискурсивної одиниці ці методи дозволяють нам розбивати текст на певні сегменти та виділяти необхідну фактологічну інформацію та формувати загальне уявлення про специфіку використання суспільно-політичних реалій у Великій Британії та обрання стратегій і тактик перекладу національно-забарвленої лексики.

Аналогія і контраст дають нам змогу встановити подібності та розбіжності у структурах систем мов оригіналу та перекладу, а також спростити процес ідентифікації особливостей інтерпретації політичних текстів різних відеожанрів.

Метод *класифікації* уможливив систематизацію видів суспільно-політичних реалій у політичних текстах різних відеожанрів, їх розподіл відповідно до жанрової спрямованості та галузей функціонування суспільства.

Метод *семіотичного аналізу* використовувався для декодування можливих імпліцитних значень у політичному дискурсі та декодуванні смислів, закладених мультимодальними конструкціями в аудіовізуальних творах відповідного відеожанру.

Герменевтико-інтерпретаційний аналіз використовується у нашій розвідці для досягнення глибинного розуміння значень, наприклад, людських практик, культури, творів мистецтва і текстів британського суспільства.

Лінгвокультурологічний аналіз передбачає аналіз структур аргументації та аргументаційних формулювань, в яких вони містяться, точне визначення їхнього місця в цих структурах/формуваннях, а також пошук певних закономірностей і тенденцій їхнього розвитку відповідно до культури народу, текст якого аналізується.

Результати дослідження та обговорення. Диференціація, модуляція, генералізація та конкретизація є прикладами лексико-семантичних перекладацьких трансформацій, що використовуються при відтворенні національно забарвлених одиниць, як це спостерігається в сучасних британських політичних текстах різних відеожанрів.

Диференціація значення є наслідком існування значної кількості англійських слів з широкою семантикою, які не мають еквівалентів в українській мові. У таких випадках лексикографічні ресурси пропонують низку значень, які лише частково охоплюють значення вихідного слова. Тому перекладачеві доводиться обирати найбільш відповідне значення з наявних варіантів у контексті, в якому воно вживається. Зокрема, використання автором диференціації у випадку з багатозначним словом дозволяє зосередити увагу на окремому явищі чи об'єкті порівняння, про що свідчить інтерв'ю Ліз Трасс: “*Andrew Griffith, the treasury Minister, said he'd like to see inheritance tax abolished*” (Truss) – Укр. ‘Ендрю Грифін, міністр фінансів, сказав, що очікує на скасування податку на спадщину’ (переклад наш – Р.Л.).

У наведеному фрагменті «*the treasury Minister*», адміністративна посада у Великій Британії, перекладається як «міністр фінансів», що дозволяє зрозуміти значення лексичної одиниці через відсилання до аналогічної посади в Україні. У перекладі образ особи передається за допомогою диференціації іменника «*treasury*» – «*фінансова установа*», що дозволяє акцентувати увагу на тому, що поняття фінансової системи у Великій Британії та Україні відрізняється, і перекладач повинен відтворити саме ту лексичну одиницю, яка буде більш зрозумілою українському читачеві.

Наступною лексико-семантичною трансформацією, що застосовується при передачі мультимодальних конструкцій в українських перекладах британських політичних текстів різних відеожанрів, є модуляція.

Модуляція – це перекладацька трансформація, який полягає в заміні словникового еквівалента контекстуальним, логічно пов'язаним з вихідним словом.

Доцільність її використання полягає саме в образному, асоціативному характері зображення, що реалізується, наприклад, у телепередачі Френкі Бойла (Frankie Boyle) на каналі «Channel 4»: *“Rishi Sunak, a guy whose greatest desire in life is to be pegged by Mrs. Thatcher’s ghost”*. (Channel 4) – Укр. *‘Ріші Сунак, простак, найбільше у житті бажання якого – це бути заручником привида пані Тетчер’* (переклад наш – Р.Л.).

У цьому випадку словосполучення *«to be pegged by Thatcher’s ghost»* набуває певного негативного забарвлення, оскільки прослідковується аналогія до амбіцій пана Сунака наслідувати особистість пані Тетчер як «залізної леді» британської політики. Перекладач створює образність за допомогою словосполучення бути заручником привида пані Тетчер, спрощуючи таким чином сприйняття образу, втіленого в наративній схемі ток-шоу.

Процес **генералізації** значення ми розуміємо як заміну слова в мові оригіналу з вузькою семантикою на слово в мові перекладу з ширшою семантикою.

Узагальнення конструкцій з національно забарвленими одиницями часто є більш формальним і використовується як засіб подолання лексичних і семантичних відмінностей між мовами оригіналу та перекладу. Наприклад, у політичному шоу Джеремі Вайна ми бачимо речення, у якому згадано про парламентаря, члена Європарламенту: *“London euro-MP, who lives in Surrey, the Liberals and the Tories paint Robert Evans as a right-wing frothing at the mouth millionaire Blair”*. (Jeremy Vine) – Укр. *‘Євродепутат з Лондона, який мешкає у графстві Суррей, а також ліберали та торі розглядають Роберта Еванса як правоорієнтованого політика, який є підлабузником багатія Блера’* (переклад наш – Р.Л.).

Суть спрощеного перекладу українською мовою полягає в тому, що враховується особливість англійської мови, яка передбачає використання більш лаконічних сполучень, таким чином, узагальнення відбувається за рахунок вилучення складової частини «М» в лексичній одиниці «MP», себто замість кальки «член парламенту» («Member of the Parliament»), яка є комбінацією двох літер в мові оригіналу, ми використовуємо лексичну одиницю «євродепутат».

Конкретизація – це різновид перекладацької трансформації, при якій слово з широким значенням в одній мові замінюється словом з вузьким значенням в іншій.

При відтворенні мультимодальних конструкцій у політичних текстах процес конкретизації дозволяє розкрити образ і зберегти його унікальність. У наступному фрагменті ведучий програми «Good Morning Britain» називає Вестмінстерський палац офіційним майданчиком для дискусій прем'єр-міністра Великої Британії: *“Over to Westminster, because Boris Johnson's positions under mounting pressure this morning as the rebellion in his own party grows”*. (Good Morning) – Укр. *‘Передаємо слово до Британського Парламенту, оскільки соратники Бориса Джонсона по партії розглядають його як бунтівника’* (переклад наш – Р.Л.).

В українському перекладі лексична одиниця «Вестмінстер» передається через її функцію (резиденція парламенту), а отже, конкретизується в українських ЗМІ. У цьому випадку конкретизація також дозволяє точніше передати атмосферу, яку викликає образ, втілений в уривку.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження дає уявлення про можливі труднощі в ідентифікації реалій в британському політичному дискурсі та їх відтворенням в українських засобах масової інформації. Виявлено, що найбільш ефективним способом відтворення мультимодальних конструкцій є репродуктивні стратегії перекладу та інтерпретації тексту вихідної мови.

Лексичні та граматичні трансформації, такі як диференціація, модуляція, генералізація та конкретизація, вважаються найефективнішими способами відтворення реалій.

Перспективність дослідження ми вбачаємо у залученні інших форм відеожанрів (ток-шоу, відеоінтерв'ю) у парадигму дослідження, наприклад політичних дебатів.

Подяка. Висловлюю подяку своєму науковому керівнику, к.ф.н., доц. Козяревич-Зозулі Л.В. за допомогу у підготовці матеріалу.

ДЖЕРЕЛА / REFERENCES

1. Aixela J. F. (1996). *Culture-specific items in translation*. Multilingual Matters.
2. Bastin G. L. (2007). *Historie, Traductions en Traductologie in Quo Vadis Translatologie? Ein Halbes Jahrhundert Universitäre Ausbildung von Dolmetschen und Übersetzern in Leipzig*. Frank & Timme.
3. Bluestone G. (1957). *Novels Into Film*. Baltimore : Johns Hopkins University Press.

4. Catford J. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford University Press.
5. Chesterman A. (1997). *Memes of Translation: The Spread of Ideas in Translation Theory*. John Benjamins.
6. Pedersen J. (2011). *Subtitling Norms for Television: An Exploration Focussing on Extralinguistic Cultural References*. John Benjamins.
7. Vinay J.-P., Darbelnet J. (1958). *A Methodology for Translation*. John Benjamin's.
8. Venuti L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. Routledge.
9. Vlachov S., Florin S. (1993). *Realia in translation. Translation as Social Action. Russian and Bulgarian Perspectives*. Routledge.
10. YouTube. (2023, 23 липня). Liz Truss: "Give me until 2023 before you judge me" | Full interview. <https://www.youtube.com/watch?v=ajdye9nMQ1w>
11. YouTube. (2023, 23 липня). Politics Show: Brent East, 2019. <https://www.youtube.com/watch?v=KS0NZgrxmHo>
12. YouTube. (2023, 23 липня). Richard Challenges Dominic Raab On Boris Johnson's Decrease In Popularity | Good Morning Britain., 2022. <https://www.youtube.com/watch?v=hgucAVWgeEE>
13. YouTube. Channel 4. (2023, 23 липня). Frankie Boyle's Savage Examination Of UK Politics | The Last Leg | Channel 4. <https://www.youtube.com/watch?v=CAR1sDIp0U4>
14. Zwart K. (1989). Translation and Original: Similarities and Dis-similarities, I. *Target*, 1, 2, 151–181.

Дата надходження статті до редакції: 17.09.2024

Прийнято до друку: 21.10.2024